

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

The Journal of International Social Sciences

Cilt: 29, Sayı: 2, Sayfa: 99-104, TEMMUZ – 2019

Makale Gönderme Tarihi: 17.01.2019 **Kabul Tarihi:** 04.07.2019

BİR GEÇİŞ DÖNEMİ AYDINI OLARAK ABİDİN DİNO'NUN SANAT VE EDEBİYATA BAKIŞI

The view of Abidin Dino on Art and Literature as a Transition Era luminary

Mehmet YILMAZ¹

ÖZ

1940'lardan itibaren kaleme aldığı sanat ve edebiyat yazılarıyla Abidin Dino, Türk toplumunun Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren nasıl bir değişim gösterdiğine bir sanatçı gözüyle tanıklık etmiştir. Ressamlığı ve Osmanlı Devleti içinde önemli bürokratik görevlerde bulunan Abidin Paşa'nın torunu olması onun 1930'lardan itibaren birçok yazar, şair ve ressamdan oluşan entelektüel bir çevrenin içinde yetişmesini sağlar. Özellikle Şişli'deki apartmanları birçok sanatçı, yazar ve şairin bir araya geldiği bir "Salon Edebiyatı"nın merkezine dönmüştür. Dino ailesi, her ne kadar bir burjuvazi ailesi olarak bu yıllarda öne çıksa da 20. yüzyılın önemli fikir ve sanat akımlarından etkilenen birçok entelektüelin bu salonda yer aldığı muhtelif yazarların edebiyat hatıralarından anlaşılmaktadır. Abidin Dino'nun bir ressam duyarlılığı ve gözlem gücüyle etrafındaki bu yazarlar hakkında gerçekleştirdiği tespitler edebiyat tarihine katkı sağlaması bakımından oldukça önemlidir. Bu çalışmada, Dino'nun sanat ve edebiyat yazıları incelenirken özellikle edebiyat tarihimize katkı niteliğinde olan bu gözlemler üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Abidin Dino, Salon Edebiyatı, Halkçılık, Aydın.

ABSTRACT

Abidin Dino witnesses as an artist to the change of Turkish Society since the first years of Republic with the art and literature articles he wrote up. Being an artist and grandson of Abidin Pasha who had very important bureaucratic missions provided him to be raised in a highly intellectual environment which consisted of many writers, poets and artist since 1930's. Especially their apartment building turned into a center of Literature Hall which many artist, writer and poet came together in. However Dino Family stepped forward as a bourgeoisie family in these years; it's been understood from the Literature memoirs of various writers who were influenced by 20th century's major thought and art stream were actually in that saloon. The opinions of Abidin Dino about these writers around him in artist sensitivity and observation power are really important in point of contribution to Literature History. In this work Abidin Dino's art and literature articles studied and laid emphasis on these observations which have the characteristics of contribution to our literature history.

Keywords: Abidin Dino, Lounge Literature, Populism, Intellectual.

Giriş

İki dünyanın kesiştiği bir alanda kendini bulan 19. yüzyıl Osmanlı devlet yöneticileri, Batılı değerlerle Doğulu değerleri birleştirmenin kaygısıyla her iki kültür dünyasının birikimini zihinlerinde ve sosyal hayat sahasında yaşatmanın peşine düşerler. Cezayir Bahr-i Sefidi (Akdeniz Adaları Genel Valisi) Abidin Paşa (1843-1906) bu sebeple bir yandan Hz. Mevlana'nın Mesnevi'sini şerh ederken diğer yandan Homeros'un destanlarını çözenin, anlamının çabası içindedir. Arapça/Farsça bilgisinin yanına Fransızca/Yunanca da eklenmiştir. Abidin Dino, otobiyografisinde dedesinin okuduğu kitaplar ve kütüphanesinin mahiyeti hakkında ayrıntılı bilgiler verirken Doğu ile Batı'nın iç içe geçtiği bir alandan bahseder. (Dino, 2011: 23-27) Abidin Paşa'nın Doğu ile Batı dünyasının iç içe geçtiği kültürel bir zeminde kendini yetiştirmesi Tanzimat sonrası Osmanlı aydınının

¹Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü,
e-posta: yilmazmirzamy@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7232-4480>

psikolojini anlama ve Cumhuriyet'i kuran neslin bu iki dünyayı zihninde birleştirmeye çalışan bir neslin etkisiyle yetiştirildiğini görmek bakımından vurgulanmalıdır.

Merkezefendi Dergâhı postnişini Nurettin Efendi'ye intisap eden Abidin Paşa; İstanbul'da yayınlanan *Neogolos* isimli gazetede Yunancadan tercüme ettiği aşk şiirlerini uzun süre yayınlamıştır. (Pala, 1988: 310) Ancak iki farklı dünyanın bir zihinde karşı karşıya gelmesi bazı çatışma ve çelişkileri de kaçınılmaz kılar. Kimlik buhranı, bu sebeple Tanzimat'tan itibaren en büyük meselelerimizden biri haline gelir. Değişmeliyiz ama nasıl sorusunun sağlıklı cevabını bulmak o kadar kolay olmayacaktır.

Abidin Dino, Osmanlının son döneminde hem bürokrat hem de feodal özellikler taşıyan bir ailede dünyaya gözlerini açar. İsmi Paşa dedesinden alır. Sanatkâr bir yaratılışa sahiptir. Çocukluğundan itibaren sürekli bir şeyler çizer. Ailesinin imkânları, dönemin meşhur sanatçılarıyla onu yan yana getirir. Cenevre'de, Paris'te sanat camiasının önemli simalarıyla iç içedir. 1913 yılında doğan Dino, Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine Avrupa'ya taşınan kalabalık akraba evinde dünyayı algılar. 1925'te her şey bittikten sonra aile tekrar İstanbul'a dönecektir. Çocukluğu Avrupa'da geçmesine rağmen Osmanlı geleneğini belli yönleriyle yaşatan Abidin Paşa ailesinin bir ferdi olması Doğu kültürünü görmesini sağlar. Köşkün bir köşesinde Tanburi Cemil Bey Türk sanat musikisi icra ederken diğer köşesinde annesi piyano ile Fransız klasiklerini çalmaya çalışır. (Dino, 2000: 59-60) Bununla birlikte hayatının ilk 12 yılında yaşadığı Avrupa'yı, içinden görerek tanıyan Dino bir geçiş dönemi aydını özellikleri gösterir. Onun 1938-1994 yılları arasında yayımlanan *Edebiyat Sanat Politika Yazıları* okunduğunda Doğu ile Batı'nın temel dinamikleri hakkında fikir sahibi olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. (Dino, 2018a) Şeyh Galip'ten sıraladığı mısraların ardından Valery'le Paris'teki karşılaşmasını anlatan Abidin Dino'nun Türk edebiyatını yönlendiren önemli yazar ve şairlerle kurduğu dostluklar ve onlar hakkındaki değerlendirmeleri de edebiyat tarihimiz açısından ayrıca üzerinde durulması gereken hususlardır. Başta Nazım Hikmet ve Necip Fazıl'la kurduğu dostluk; Peyami Safa, Sait Faik, Yaşar Kemal, Orhan Veli ve Sabahattin Eyüboğlu gibi isimlerle ilgili değerlendirmeleri ve hatıraları bu yazarların hayatının belli dönemlerine ışık tutacak niteliktedir. Fakat bu çalışmada asıl üzerinde durulmak istenen mesele Doğu ile Batı'yı bir arada algılayan Abidin Dino'nun sanat ve edebiyat algısının nasıl bir gelişme gösterdiğidir. Zira bu algının serüveni Osmanlıdan Cumhuriyet'e geçiş sürecinin fotoğrafıdır. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasının ardında yeni bir zihniyetle toplum inşasına yönelik Cumhuriyetçi kadro Dino'nun yazılarında ayrıntılarını vermeye çalıştığı Anadoluçuluk ve Halkçılık ilkelerinden hareketle halkın yaşantısında ve dünyaya bakışında değişiklik yapmaya çalışır.

Yerli Sanatın İmkânları: Halkı Tanımak

1940'lardan itibaren kaleme aldığı yazılarında Abidin Dino'nun dönemin devlet politikasına uygun olarak halkın sorunlarını anlayan ve anlatan bir sanat anlayışını ön plana çıkardığı görülmektedir. Sanatın bir fikir, his ve kıymet alışverişi olduğunu düşünen Dino, sanatçı ile halkın temasa geçmesi gerektiğine vurgu yapar. Ferdi his ve emeller peşinde koşan sanatçı "sütünü sadece kendisi içen inek"tir. (Dino, 2018a: 29) Sanatkâr; sosyal yapının şekillenmesine, toplumu yakından ilgilendiren sorunlara ve acılara kayıtsız kalmaz. "Toprağa yakın halk sanatının numunelerini" bir an önce ortaya çıkarmak için çalışmak, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki aydının temel kaygısıdır. (Dino, 2018a: 31) Toprağa yakınlık, sanatçının içinde var olduğu, yetişmesini sağladığı coğrafyayı tanıması, gözlemlemesi ve bütün unsurlarıyla eserine taşıması anlamında kullanılmaktadır. Köy ile şehir arasında muazzam bir kültür farklılığının olduğunu daha o yıllarda dile getiren Dino, devletin kalkınma politikasını sadece teknik meseleler için değil, sanat ve kültür sahasında da başlatması gerektiğini özellikle vurgular. *Kültür Açlığı* başlıklı yazısı bu yönüyle bir program önerisi sunmaktadır. (Dino 2018a: 42-46) Tanzimat dönemi devlet adamları ve aydınları, sadece teknik ilerlemenin toplumu kurtaracağına inanmış; bu doğrultuda Avrupa'nın taklit edilerek sorunun üstesinden gelinebileceğini zannetmiştir. Oysa mesele her şeyden önce kültür terbiyesi ve estetik algının -sanat yaşantısının- ilerletilmesi ile alakalıdır. Kültürel ilerleme, teknolojik ilerlemenin

koşuludur. Bir toplum kültür yaşantısını zenginleştirip birbiri ile olan ilişkilerini düzene koyduğunda teknik açıdan zaten bir ilerleme kaydedecektir.

İş ve Sanat başlıklı yazısı, sanatın üstlendiği misyonu kendi penceresinden sunması bakımından en önemli metinlerden biridir. Abidin Dino'nun sanatın mahiyeti ve vazifesi hakkında yaptığı tespitler, aradan geçen onca yıla rağmen bugünde geçerliliğini koruyacak nesnelliktedir. Şöyle ki, "insan elinden çıkan eşyanın bir şahsiyet sahibi olması" sanatın ilk aşamasını oluşturmaktadır. (Dino, 2018a: 52) Şahsiyet, aslında sanat eserine sanatçının var olduğu coğrafyanın kimliğini bir mühür gibi basması, kimliğinin sınırlarını o eserde belirlemesidir. Sanatın usta-çırak ilişkisi içinde bir nesilden diğerine devredilmesi "haysiyetin" korunması için elzemdir. Sanatkâr, eşya ile tabiat arasında kurduğu ilişkide gücünü, "halkın ihtiyacını ve zevkini temsil etmesinden" alır. (Dino, 2018a: 53) Burada ihtiyaç, "zanaatı", zevk ise o zanaatın "sanatsal yönünü" temsil etmektedir. (Dino, 2018a: 54)

Sanatın şuuru; ihtiyacı zevke dönüştürmesinden ileri gelir. Ayakkabıcı eserini üretirken onu giyen kişinin zevk alabileceği bir seviyeye yükselip yükselmediğini sorgulayarak işine sarılmalıdır. Oysa sanayi devrimi 19. yüzyıldan itibaren zanaatı ortadan kaldırarak insan ile eşya arasında zamanla gelişme gösteren estetik zevki de yok eder. Yaptığı işe şahsiyetini dâhil eden sanatçının yerini, her şeyin ve her yerin birbirine dönüştüğü makine benzerliği almıştır. (Dino, 2018a: 55) Modern çağın gittikçe büyüyerek devam eden sorunu da budur aslında. Hangi şehre giderseniz gidin aynı alışveriş merkezini aynı düzen içinde geziyor ve seyre diyorsunuz. İnsanı insan yapan incelik, estetik algı, farklılıktaki güzelliğin inkişafı her geçen gün silinmektedir. Dino, sanatta üslubun vazgeçilmez bir ilke olması gerektiğini fakat modernizmin sanayi devrimi ile birlikte bu üslup inceliğini ortadan kaldırdığını özellikle vurgulamaktadır.

Yazarın, dönemin Maarif Vekili Hasan Âli Yücel'e yazdığı açık mektup, yerli/millî sanatın nasıl bir program ile uygulamaya geçirilmesi gerektiği hakkında bir ressamın görüşlerini içermektedir. "Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla, Türk sanatına kalan kültür mirasına" sahip çıkılması gerektiğini vurgulayan Dino, "Bugüne gelince, bilhassa sanat bahsinde yerli kültür mirasının ehemmiyetini herkes anlamış gibidir." (Dino, 2018a: 78) diyerek dönemin memlekete yönelen edebiyatının amacını hatırlatmaktadır. Türk sanatının temeli "tezyini küçük sanatlar"dır, bu sanat dallarına sahip çıkılmalıdır uyarısının devamını, "Türk halk sanatları can çekişmektedir, kurtarınız" temennisi izlemektedir. (Dino, 2018a: 78) Zanaat sahibi ustaların ortadan kalkması ister istemez tezyine dayalı küçük sanatların yok olmasını doğurur. 1940'larda yapılan uyarının özellikle modern eğitim sistemi içinde dikkate alınmadığı aşikârdır. Meslek liselerinin iki bin yıllık tezyine dayalı küçük sanat dallarını geliştirmesi ve bugüne aktarması gerekirken bugünün teknik gelişimi sağlayacak eleman ihtiyacını bile karşılamadığı ortadadır. Oysa usta-çırak ilişkisi özellikle meslek liseleri üzerinden atölyeler kurularak sürdürülebilirdi.

Tanzimat öncesi sanat ve kültür dünyamız ile ilgili hayranlığını dile getiren Abidin Dino, "İmparatorluk başından, Tanzimat günlerine gelinceye kadar Süleyman Çelebi, Mevlana, Yunus Emre, İbni Kemal... Sinan, Rakım ve Dede Efendi kolundaki Türk sanatkâr ve düşünürü kendi zaman ve mekânı ve öz anlayışı içinde hakiki, halis ve çelişkisiz bir âlemin şahsiyet ve kemale ermiş örneğidir." (Dino, 2018a: 98) yargısında bulunur. Burada "çelişkisiz" ifadesi oldukça önemlidir. Çünkü Osmanlı; geleneği içinde sınırlarını ve hususiyetlerini belirlemiş bir hayatın temsilidir. Batı dünyasının sanat, kültür ve sosyal yapısını örnek olarak kabul edip kendimizi değiştirme çabasına girişmemiz ister istemez öncesi ve sonrası arasında bir çatışma yaratmıştır. Tanzimat döneminin yönetim anlayışını "taklitlerin en sefiline düşmüş; parasız ve şaşkın bir tip" diye tanımlayan yazar, sosyolojik yapıyı "Avrupa'dan yüz sene gecikmeyle gelen ölü kalıpların yüzde yüz sömürgesi" şeklinde tanımlar. (Dino, 2018a: 98) Tanzimat'tan Birinci Dünya Savaşı'na gelene kadar ki süreçte Türk aydını acziyet içinde çırpınmaktadır. Cumhuriyet neslinin Tanzimat kuşağının hatasına düşmemesi için "cemiyetle insanı kuşatıcı her türlü davayı köklü dünya görüşleri halinde" ele alması gerektiğini vurgular. Yerle gök arasındaki her türlü varlık davasını korkmadan kuşatan bu nesil, toprağına bağlı kalarak millî değerlerini yeniden canlandıracaktır. (Dino, 2018a: 100)

Klasizm, hümanizm, realizm gibi sanat akımlarını -özellikle realizmi- sanatçının insanını anlatmasına bir araç olarak yeniden yorumlamaya çalışır. Sosyal yapıyı bütün ayrıntılarıyla tanımak realist sanatçının başlıca vazifesi olmalıdır. (Dino, 2018a: 107) Bize lazım olan sanat "avamperest sanattır" diyerek dönemin Anadolu'ya/memlekete dönüş anlayışına katılır. (Dino, 2018a: 123)

Sanatçı Dostlar Etrafında

Şişli Meydanı'na oldukça yakın bir yerde, dönemin en görkemli apartmanlarından birinde Ahmet Dino; kardeşleri Abidin ve Arif Dino ile birlikte Babiâli'nin önemli edebiyat, fikir ve sanat adamlarını bir araya getirdikleri, bir "salon edebiyatı" meydana getirirler. Şişli'deki bu salon 1930'ların bohem hayatında önemli bir yere sahiptir. Başka Necip Fazıl ve Peyami Safa olmak üzere; Fikret Adil, Burhan Toprak, Sait Faik, Elif Naci, Sedat Zeki Örs, Eşref Şefik bu salonun müdavimidir. Birçok yazar edebî hatıratında bu salondan ayrıntısıyla bahseder. Abidin Dino'nun diğer kardeşlerine nazaran edebiyatçılarla daha yakın iletişim kurduğu ve onların dünyasına nüfuz etmeye çalıştığı söylenebilir. *Toplu Yazılar*'da Şişli'deki bu apartmana gidip gelen edebiyatçıların fikir ve his dünyaları, eserleri ile ilgili önemli yazılar bulunmaktadır. Sanatçı dostları hakkında kaleme aldığı metinlerden hareketle bu yazarların hususi şahsiyetleri ve özel hayatları ile ilgili edebiyat tarihine katkı niteliğinde bilgilere ulaşmak da mümkündür.

Cingöz Recai'nin ağzından Peyami Safa'ya yazılan *Açık Mektup* hem kurgusu hem de içeriği bakımından oldukça farklı bir yazıdır. Abidin Dino, yakından tanıdığı Peyami Safa'yı Cingöz Recai'nin ağzından eleştirmektedir. Cingöz Recai'yi anlatırken aslında Safa'nın kendi hayatından bahsettiğini söyleyen Dino, yazarın "hayli açık göz" bir adam olduğunu söylemektedir. (Dino, 2018a: 36) Peyami Safa ile ilgili düşüncelerini Cingöz Recai'nin ağzından şöyle anlatır:

"Uzun müddet hayatınızı kolladım. Gördüm ki ehlikeyf bir adamsınız. Rakı içiyorsunuz. Burnunuz her zevkin kokusuna alışık. Ud çaluyorsunuz. Şarkı söylüyorsunuz. Üstelik bana dair yazdıklarınızdan anlaşılıyor ki her çeşit dalavereye aklınız yatıyor. Kısıkvrak sıkıştırılınca cıva gibi sıvışmanın ehlisiniz. Her kılığa girebiliyorsunuz." (Dino, 2018a: 36)

Peyami Safa'nın özel hayatı, eğlenceye düşkünlüğü ile ilgili eleştirileri teori ile pratik-düşünce ve eylem arasındaki çelişkiyi göstermek içindir. Düşünceleri ile hayatı arasındaki çelişki Dino'ya göre Safa'nın eserlerine de yansır. Bir yazar olarak da onu beğenmediğini söylemekten çekinmeyen Dino, Safa'nın eserlerinde sürekli çelişkiye düştüğünü, bir söylediğinin diğerini tutmadığını belirtir. Onu "sunî bir âlim" olarak görür. (Dino, 2018a: 37) Aslında o, Peyami Safa ile aynı hayatın içindedir. Şişli'deki salon edebiyatının en sık ziyaretçilerinden biri Peyami Safa'dır. Safa'nın eserlerindeki metafizik vurgusu anlaşıldığı kadarıyla Dino'nun hoşuna gitmemektedir: "Bence, parlak dimağınızın kabiliyetini, o kalp para gibi gezmez fikirleri sürmek uğrunda boşu boşuna harcamaktasınız." (Dino, 2018a: 37) Burada özellikle belirtilmesi gereken Abidin Dino'nun hayatının belli bir döneminde yakın dostluk kurduğu Peyami Safa ile ilgili öznel bir değerlendirmede bulunmuş olmasıdır. Peyami Safa'nın kokain ve içkiye düşkünlüğünün ardından milli/dini değerlerin savunuculuğunu yapması ona bir çelişki gibi görünmektedir.

Halkın ruhunu tasvir eden sanatın imkânlarını, halkın anlayabileceği bir sadelik içinde sunmak gerektiğine inanan Abidin Dino, asıl sanatın "halk yaşantısının sadeliği içinde" var olduğuna inanmaktadır. (Dino, 2018a: 57-64) Sanatkârın vazifesi sadece bu sadeliği görmek ve tasvir edecek araçları kullanabilmektir. Bunu dille, resimle, heykelle... gerçekleştirebilir. Önemli olan "halkın menfaati ve eğitimidir." 1940'ların halkçı devlet yönetimine uygun olan bu bakış açısı, toplumcu gerçekçi bir çizgide Marksist estetiğin dünya görüşü ile birleştirilir. Abidin Dino'nun Hasan Âli Yücel'e hitaben yazdığı açık mektup ve yazıları bu anlayışın bir yansımasıdır. Peyami Safa'nın *Kuvvet ve Ahlak* başlıklı yazısında "fikirlerimi bir aydının değil, bir bozacının bile anlayabileceği kuru bir sadeliğe indirmeye katlandım." (Dino, 2018a: 39) cümlesi Abidin Dino'yu bu sebeple çok kızdırır ve *Şişak Tornistan* başlıklı yazısında bir bozacının diliyle Peyami Safa'nın sanatçı kibri alaya alır. (Dino, 2018a: 40-41) Ona göre sanatçı kendini halktan üstün görmemelidir. Sanat halk için, halkın sade yaşantısını tasvir için vardır. Bizim güzellik dediğimiz üstün değer, hayatın bizzat

içinde saklı halde bulunmaktadır. Önemli olan sanatçının farklı bir bakış açısı ile bu güzelliği yakalayabilmesi ve tasvir etmesidir. Sanatçının sahip olduğu güzelliği yakalayabilme yeteneği onu diğer insanlardan farklı kılsa da üstün kılmaz. Çünkü hepimiz var olduğumuz toplumun kuralları içinde kendimizi geliştirir ve eser üretiriz. Halkın olmadığı bir alanda eser üretiminden söz etmek de mümkün olmayacaktır. Peyami Safa, bunu idrak edemediği için kendini toplumun bütününden üstün görür.

1930'ların bohem hayatı içinde Abidin Dino'nun Necip Fazıl'la dostluğu üzerinde özellikle durulmalıdır. Necip Fazıl *Babiâli* isimli eserinde Abidin Dino ve ailesiyle yakınlığına, Şişli'deki "salon edebiyatı" günlerine geniş bir yer ayırır. (Kısakürek, 2007: 112-130) Aralarında yaklaşık on yaş fark olmasına rağmen yirmi yaşını yeni idrak etmiş olan Abidin Dino'nun dönemin bohem hayatı içinde kendisinin metafizik kaygılarını, felsefi sorgulamalarını en iyi anlayan ve yorumlayan insanlardan biri olduğunu satır aralarında hissettirir. Metafizik endişelerini anlayabildiği için Abidin Dino, bu dönemde Necip Fazıl'ın en yakın dostudur. Necip Fazıl bu durumu "O zaman yirmi yaşlarında bir genç Abidin Dino. Kendisinden yedi sekiz yaş büyük Genç Şair'in en yakın dostudur." cümlesiyle ifade eder. (Kısakürek, 2007: 117) Necip Fazıl'ın *Babiâli*'deki "insan psikolojisi"ne yakından bakıldığında, bu cümlenin aslında onun için ne kadar zor kurulacak bir cümle olduğu anlaşılacaktır. Necip Fazıl 1930'larda, yayımladığı iki önemli şiir kitabıyla edebiyat ve sanat dünyasının zirvesine yerleşmiş bir isimdir. *Babiâli*'nin genelinde, bohem hayatı içinde karşılaştığı simaları hiçbir şekilde beğenmeyen, onların idraklerinin küçüklüğünden bahseden bir insan vardır. Necip Fazıl'ın kendisi ile diğerleri arasındaki uçurumu fersah fersah anlattıktan sonra Abidin Dino'ya yakınlık duyduğunu söylemesi gerçekten şaşırtıcıdır. Buradan, yaşı küçük olmasına rağmen Abidin Dino'nun Necip Fazıl'ın zihnini meşgul eden felsefi sorgulamalarına katılabildiği, yer yer bu soruları dindirebildiği sonucuna varılabilir. Tanrı'nın varlığı ve mahiyeti, zamanı durdurmanın mümkün olup olmadığı, parmaklardaki temas hissini estetik algıyı nasıl şekillendirdiği, aklın çılgınlığa dönüşmemesi için teskin edilmesinin vasıtaları... gibi meseleler üzerinde uzun uzun tartışılar.

Abidin Dino'nun *Toplu Yazıları*'nda yer alan *Senfoni* başlıklı yazısı Necip Fazıl'ı yakından tanıyan bir dostunun onun hakkındaki görüşlerini vermektedir. (Dino, 2018a: 81) Daha sonra ismi *Çile* şeklinde değiştirilecek olan bu şiir bilindiği üzere Necip Fazıl'ın dünya görüşündeki keskin değişimi anlatan eseridir. Bu şiirin hangi dünya görüşüne mensup olarak yazılırsa yazılsın yok sayılamayacak büyüklükte bir eser olduğunu Dino'nun vurgulaması, sanatı nesnel değerler içinde kalarak yorumladığını gösterir. Zira 1940'larda Necip Fazıl dünya görüşünde yaşanan değişim sebebiyle edebiyat camiası tarafından inkâr edilecek duruma gelmiştir. "Senfoni şiiri bağırılsa da, susulsa da, saklansa da, gömülse de gene mevcuttur. Bu eser etrafında yükseltilen sükût senfonisi sadece korkaklıktır." (Dino, 2018a: 81) Bir sanatçının geçmiş veya gelecekte ne düşündüğünden, hangi ideolojiye mensup olduğundan ziyade ortaya koyduğu eserin sanatsal ve estetik değerinin önemli olduğunu ve *Senfoni* şiirinin Necip Fazıl'ın şahsiyetini, görüşlerini aştığını vurgular. Bu anlayış, esere hakkını teslim etmektir. "Senfoni tek olsa bile Necip Fazıl'ın mazi ve istikbaldeki fikir günahlarını silecek çaptadır." (Dino, 2018a: 81) Bu şiirde anlatılan "ferdin krizi"dir. Modern dünyanın bireyin hayatında yarattığı kırılma, çöküntü mükemmel bir üslupla tasvir edilir. "19 ve 20. asrın fert krizini kâh bir fikir kalıbı içinde kâh bir deli gömleği içinde mükemmelen ifade ediyor." (Dino, 2018a: 83) Necip Fazıl, fikir dünyasında meydana gelen çatışma ve çelişkilerin işkencesini "bu yük, bu ağırlık, bu ezilme hissi(ni), cinnetle hiç'le burun buruna" gelecek şekilde sonuna kadar yaşamıştır. (Dino 2018a: 83) Necip Fazıl'ın yaşadığı bu fikir çilesinin hemen hemen bütün safhalarına tanıklık eden bir dostun samimi ifadeleridir sanki bu cümleler. Belki de bu sebeple onun yok sayılmasına gönlü razı olmaz.

Abidin Dino'nun Necip Fazıl'la dostluğu hayatının sadece bir dönemini kapsarken Nazım Hikmet'le yakınlığı onun ölümüne kadar devam eder. *Toplu Yazılar*'da Nazım'la kurduğu dostluğun boyutlarını gösteren birkaç yazı bulunmaktadır. Bununla birlikte Nazım'la olan dostluğunu anlattığı müstakil bir eseri vardır. Nazım Hikmet'le tanışmalarını *Nazım Üstüne* isimli eserinde şu şekilde anlatır:

“Ben on beş yaşlarında bir çocuktum. Sanırım Nazım Hikmet’le ilk kez o dönemde karşılaştım. (1928) Çiziktirdiğim şeyler on beş-on altı yaşlarında İstanbul’da ne kadar modern olunabilirse o kadar moderndi. Desenlerim Nazım Hikmet’in çok hoşuna gitti, hemen orada beni umut veren bir ressam ve illüstratör olarak ilan etti. Bunun üzerine onun bir iki kitabını resimledim.” (Dino, 2018b: 37)

Kısa bir süre sonra da aynı gazetede çalışmaya başlamışlardır. Nazım Hikmet’in ilk şiir kitabı *Sesini Kaybeden Şehir*’in desenlerini Abidin Dino çizer. (Dino, 2011: 66) Nazım Hikmet’in annesi Celile Hanım ressamdır. Çocukluğunda bu yana resimle iç içe yetişen Nazım Hikmet aslında güzel resimler de yapmaktadır. En azından resimden anlayan bir insandır. Abidin Dino ile resim sanatı üzerine çalışmaları olur. Dino *Nazım Hikmet ve Resim* başlıklı yazısında onun şiirlerinde ressam duyarlılığını nasıl kullandığını göstermeye çalışır. (Dino, 2018b: 69-73) Nazım Hikmet hapse girene kadar görüşmeye sanat, edebiyat meseleleri ile ilgili ortak bir alan oluşturmaya devam etmişlerdir. Dino, 1952’de Paris’e yerleşir. Nazım Hikmet de bu yıllardan hapisten çıkmış ve yurt dışında yaşamaya başlamıştır. 1952’den Nazım’ın ölüm tarihi olan 1963’e kadar Paris’te sık sık bir araya gelirler. (Dino, 2000: 124-137) Denilebilir ki bu süre zarfında Dinoların Paris’teki evi Nazım Hikmet’in en sık uğrak yerlerinden biridir. Bu isimler dışında Abidin Dino’nun özellikle Sait Faik Abasıyanık ve Orhan Veli üzerinde durduğu görülmektedir.

Sonuç

Tanzimat Dönemi’nin önemli devlet adamlarından Abidin Paşa’nın torunu olan Abidin Dino, sanatçı kişiliğini kullanarak kaleme aldığı yazılarında aynı zamanda bir ressamın güçlü gözlem gücünü kullanarak dönemin sanatçıları ve sanat akımları ile ilgili edebiyat tarihimize katkı sağlayacak nitelikte birçok bilgiyi okuruyla paylaşmaktadır. Gerek dostluk kurduğu edebiyatçılar hakkındaki görüşleri gerek dönemin sanat algısındaki değişimi yansıtan bakış açısı bu yazıların üzerinde durulmasını gerekli kılar. Hayata dair tavır geliştirmiş her sanatçı gibi Abidin Dino’nun da kendini ait hissettiği bir ideolojisi, dünya görüşü mevcuttur. Fakat onun eserlerine bakıldığında sanatın ve estetiğin nesnel kuralları içinde kalabilen, sanat eserine sırf estetik değer taşıdığı için hakkını vermeye çalışan bir eleştirmen yaklaşımı sergilediği görülür. Bu yazıları, üzerinden onca zaman geçmesine rağmen değerli kılan da budur.

Osmanlı dönemi Türk sanat ve edebiyatı bir zümrenin etrafında şekillenen, sarayın merkeze alındığı bir görüntü arz etmektedir. 1920’lerden itibaren bu edebiyatın belli bir zümrenin tek elinden çıkıp halkın geneline yayıldığı görülür. Artık Türk sanatçısı, Anadolu halkının günlük hayatından hareket ederek, halkın saf duygu ve düşüncelerini, hayal dünyasını yakalamanın peşindedir. Abidin Dino’nun yazılarında halk yaşantısını ön plana çıkarması ve halktan hareketle bir sanat ekolü geliştirmenin peşine düşmesi Osmanlıdan Cumhuriyet’e geçişle birlikte yaşanan değişikliği gözler önüne sermektedir.

Kaynakça

- Dino, Abidin (2011). *Kısa Hayat Ömrüm*. İstanbul: Can Yayınları.
- Dino, Abidin (2018a). *Toplu Yazılar 1938-1994*. Turgut Çeviker (haz.) İstanbul: Everest Yayınları.
- Dino, Abidin (2018b). *Nazım Üstüne*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Dino, Güzin (2000). *Gel Zaman Git Zaman Abidin Dino’lu Yıllar*. İstanbul: Can Yayınları.
- Kısakürek, Necip Fazıl (2007). *Babıâli*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Pala İskender (1988). *Abidin Paşa*. İslam Ansiklopedisi, İstanbul: TDV Yayınları, Cilt: 1, s. 310.